

ANTTI SALMINEN

Mitä sanoo erakkorapu?

André Breton & Philippe Soupault, *Magneetikentät* (Les Champs magnétiques, 1919).
Suom. Timo Kaitaro & Janne Salo. Savukeidas, Turku 2013. 114 s.

Surrealismien toisesta manifestista (1929) lähtien oli selvää, että liike oli hajoamassa. André Bretonia (1896–1966) kalvoi etenkin Georges Bataillen (1897–1962) filosofinen kirjoittelu, jonka Breton leimakirvesti II-manifestissa ”vulgaariksi materialismiksi”. Bataille taas piti Bretonia lyhyesti sanottuna porvarillisena hienoperseenä, joka kuvitteli kumoavansa aikalaiselämän idealisoidulla ja taiteellistetulla freudilaisuudella. Bataillen tapa ottaa tosissaan kuoleman, erotiikan ja väkivallan kaltaiset sekavat voimavirratt oli Bretonille kauhistus. Breton suuntasi surrealismien ylevöittämissä ja politisoimisessa. Haaveeksi jäi Bretonin sittemmin liputtama surrealistinen trotskilaisuus, käteen taidehistoriallinen tyyliisuunta ja myyntimenestys.

Bretonin ja Soupaultin *Magneetikentät* on surrealismien arkkitekti. Ajallisesti se osuu dadan ja surrealismien päällekkäisvaiheeseen, jolloin monet myöhemmät surrealistit olivat vielä ihan fägä–bung–bung. Kirja aloitti surrealismien noin viisivuotisen ”univaiheen”, jonka aikana jäsenet kehittivät käytännöllis-kokeellisia menetelmiä, kuten valveudessa kirjoittamista, okkulttisia leikkejä ja meedioavusteisia mielen-tiloja. Unikausi loppui varsin lyhyeen muutaman hermoromahduksen jälkeen ja vaihtui ”järkiperaiseseen vaiheeseen” (*la phase raisonnante*).

Univaiheen kirjallisesti tärkein keksintö lienee automaattikirjoitus (*l'écriture automatique*), jolla *Magneetikentät* ylöskirjattiin tarinan mukaan muutamassa viikossa. Mitään sinänsä uuttahan menetelmässä ei ollut, sillä erilaisissa ekstaattisissa tiloissa runoja ja poettisia fragmentteja sanelivat jo homeeriset oraakkelitaret. Oli miten oli, Bretonin piiriin tavoitteena oli päästää irti tietoisesta mielen kontrollista ja antaa kielen puhua vailla järkiperaisiiä pidäkkeitä. Menetelmää inspiroivat Freudin teoriat ja mielisairaiden mo-

nologit, joista Breton kiinnostui työskennellessään I maailmansodan aikana neuropsykiatrisella osastolla.

Yleensä on tapana sanoa, että klassikko on kestänyt aikaa. Nyt ei ole. Osittain näin lienee siksi, että bretonilaisen surrealismien suosimista keinoista on tullut jo hyvän aikaa sitten valtavirtaa ja peruspoetiikkaa. Teos on täynnä nykynäkökulmasta klišeisen ”surrealistiseksi” mieltävää troopistoa, mutta perin vähän on avoimen mielettöntä tai puoliksi sulanutta tavaraa, joka yllättäisi äkkiväärydellään. Genetiiviattribuuttien ja yllätyksellisiksi tarkoitettujen adjektiivien pikakirjoitusmainen vyörytys ei jaksa kantaa kovin pitkälle. Oksymoronit tuntuvat enimmäkseen laimeilta. Valtaosa nopeimmin kirjoitettuja runomuotoon ladottuja tekstejä koostuu kummastuttavista objekteista tai esineistetyistä ilmiöistä, ikään kuin subjektin heiketessä jäljelle jäisi jonkinlainen lumotuista objekteista koostuva taikamaailma. Syntaksista poiketaan harvoin ja kiltisti, eroottisia perversioita ei ole edes mausteeksi, uudissanoina löytyy pari hassua. Kaiken tämän voi kuvitella pariisilaisessa kahvilassa.

Silti teoksen ongelma ei ole heikko taiteellinen vaikutelma tai yl-

lätyskyvyttömyys, yksin jo siksi, koska automaattikirjoitukselta ei voida edellyttää taitoa, ainakaan tietoisesta minän kyvykkyyttä. Ongelma on, että automaattisuuden periaatteeseen on vaikea luottaa, koska teksti ei millään muotoa vouda yli Bretonin surrealismikäsitteestä. Vaikuttaa siltä, että joko kirjoittava automaatti on Bretonin (ja/tai Soupault'n) ego tai tuo ego on jälkikäteen sensuroinut teoksen. Surrealismien idealisoivat ja helpon retoriset piirteet, jotka Bataille katsoi temppumaisiksi ja nopeaan keloutuviksi ovat kuin inventoituina mukana. Ikään kuin Breton ja Soupault olisivat löytäneet härskin ruumiin ja yrittäisivät haudata sen ”sinisiin huutoihin”, ”kuolleiden muusikoiden yösoittoihin” ja ”pelästyneiden sekuntien basilikaan”. Tämä nähti kahjous ei vielä riitä ratiomanian kritiikiksi. Sillä jos järjen uni riittää luomaan hirviöitä, kehtaako edes kysyä, mihin se pystyy valveilla.

On *Magneetikentätissä* hyvää ja yllättävääkin. Parhaimmissa jaksoissa tajunnanvirta jää hetkeksi kiertämään ja tarkentamaan tiettyä toposta kuten runon ”Värimaa” maanalaisuutta tai ”80 päivässä” hahmottelemaa matkakertomusta. Niin ikään väitteen ja imperatiivin muotoon pukeutuvat virkkeet maistuvat usein tuoreilta, sillä ne tuntuvat kokemuksellisesti painavammilta ja havainnoiltaan tarkemmilta kuin lyyristen objektien pyöritelevä huuru. Timo Kaitaron jälkisana asettaa teoksen tiiviisti ja kirkkaasti asiayhteyksiinsä. Pieniä helmiä kertyy kourallinen. Viimeisellä sivulla on jonkinlainen vaihtoehoton teosotsake: ”André Breton ja Philippe Soupault: Polttopuuta ja hiiltä”, ja esimerkiksi ”Erakkorapu sanoo:” osion nimenä on kerrassaan mainio. Mutta ei kuulkaa erakkorapu sano ”rikollisten huulten puna” tai ”tähtiin rakastuneet liotkalat”. Se on hiljaa, vaanii ja tietää.